

МОТИВАЦІЯ – ВАЖЛИВИЙ ФАКТОР У ВИВЧЕННІ ІНОЗЕМНИХ МОВ У ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

A Розглянуто проблему мотивації студентів до вивчення іноземних мов під час навчання у закладі вищої освіти. Розглянуто визначення мотивації, що пропонують різні дослідники. Проведено низку досліджень, які визначають, наскільки відносини викладача зі студентами впливають на формування мотивації до вивчення іноземної мови. Описано наявні види мотивації. Запропоновано різні способи створення мотивації. Подано результати проведених досліджень. Вказано на домінуючу роль мотивації у процесі вивчення іноземних мов студентами. Особливо розглянуто роль рівня педагогічної майстерності викладача, який сприяє мотивації студентів до вивчення іноземних мов.

Ключові слова: мотивація; мотиваційні фактори; засоби підвищення мотивації; інноваційні види занять; якості викладача; майстерність викладача

S *Oryshchyn Ivan. Motivation is an Important Factor in Studying Foreign Languages in Higher Education Institution.*

The article deals with the problem of students' motivation to learn foreign languages while studying at universities. The definition of motivation offered by different researchers is considered. The factors affecting the successful acquisition of a foreign language are subject to a detailed analysis. A number of studies have been conducted to determine the extent to which teacher relationships with students influence the formation of motivation for students to learn a foreign language in a non-language university. The structure of the human motivational sphere is described: external and internal. Concepts such as broad social motivation and narrow-minded, distant (delayed) and close (relevant) are considered. The role of the teacher in the activation of learning activities is emphasized. Means of increasing motivation are considered, special attention is paid to innovative types of tasks. Existing types of motivation are described. Different ways to create motivation are suggested. The results of the research are presented, which determine: a) factors that students consider important to achieve academic success; b) the qualities of the teacher which are fundamental for the successful mastery of the subject; c) foreign language aspects that students would like to study in a higher school. The aspects of a foreign language that students consider to be the most interesting and important for their future professional activity have been identified. The role of the teacher's pedagogical skill level, which promotes students' motivation to learn foreign languages, is considered separately. The perspectives of future research using the Internet has been identified.

Key words: motivation; motivational factors; means of increasing motivation; innovative types of classes; teacher's qualities; teacher's skills

Орищин Іван Степанович, старший викладач кафедри економіки і маркетингу Національного університету «Львівська політехніка», Україна

Oryshchyn Ivan, senior lecturer of the Department of Economics and Marketing of Lviv Polytechnic National University, Ukraine

E-mail: oist_et@ukr.net

Актуальність проблеми. Проблема мотивації студентів до вивчення іноземних мов є однією з найважливіших проблем на сучасному етапі викладання іноземних мов, оскільки мотивація визначає продуктивність навчальної діяльності та є її органічним складником. Актуальність проблеми мотивації зумовлюється тим, що вона тісно пов'язана з питаннями активізації, індивідуалізації, інтенсифікації діяльності певної особистості в певних обставинах, ситуації.

Помічено, що студенти немовних закладів вищої освіти (ЗВО) демонструють досить низьку зацікавленість в оволодінні іноземними мовами. Усвідомлюючи, що знання іноземної мови (в першу чергу англійської) є на сьогодні однією із умов успішної кар'єри, студенти, тим не менше, не приділяють цій дисципліні належної уваги, що не може відобразитися на результатах, які не задовольняють ні самих студентів, ні їх викладачів.

Як зазначає В. Знанецький, серед інтегрованих вимог до фахівця XXI століття, що були сформульовані під егідою ЮНЕСКО, відзначається висока комунікативна готовність, яка припускає володіння однією з найпоширеніших у діловому світі іноземних мов. На думку багатьох вчених роботодавців України, володіння іноземною мовою займає зараз друге місце серед вимог, що висувуються ними до випускників закладів вищої освіти, поступаючи тільки професійній компетенції та випереджуючи комп'ютерну грамотність [3, с. 39].

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. У зарубіжній теорії й практиці навчання проблему мотивації досліджували Р. Гарднер, У. Ламберт, З. Дорней, Г. Крукс, Р. Шмідт, Дж. Келлер та ін. Вони зосереджували увагу на дослідженні мотивації студентів юнацького віку в умовах закладу освіти.

Особливою популярністю користується теорія «цілеспрямованої мотивації» Р. Гарднера, який визначає

дві орієнтації щодо вивчення мови: 1) інструментальну, яка пов'язана з бажанням того, хто навчається, вивчити мову задля досягнення своєї мети, наприклад, складання іспиту, кар'єрне зростання тощо; 2) інтегративну, що пов'язана з бажанням того, хто навчається, вивчити мову через високе позитивне особистісне ставлення до цієї мови, народу, який нею спілкується, культури тощо [7, с. 266].

Соціоосвітня модель навчання іноземної мови визначає, що мотивація є первинним фактором. Мотивацію розглядають як сукупність зусиль, бажань досягнення мети і позитивного відношення до мови, яку вивчають. Інші фактори, такі як ставлення до навчальної ситуації та інтеграція, можуть впливати на вищевказані складники мотивації.

І. Зимня вважає, що мотивація є одним із основних компонентів структурної організації навчальної діяльності і відноситься до головних характеристик самого процесу цієї діяльності, а також є першим обов'язковим компонентом структури навчальної діяльності [2, с. 35].

Б. Спольський визначив чотири основних фактори, що впливають на успішне оволодіння іноземною мовою – знання, вміння і навички, що є на першому етапі (включаючи і загальні знання про рідну мову та інші мови); навченість, включаючи психологічні, біологічні, інтелектуальні і пізнавальні здібності (вміння і навички); мотивація; можливості вивчення мови (наявність часу та інших умов, наявність формальних і неформальних ситуацій, у яких студент може застосовувати отримані знання. Будь-який із перелічених факторів має значний вплив на результат: якщо один із них відсутній, то оволодіння мовою не відбувається, чим більший вплив одного з факторів, тим кращий результат [8, с. 45].

Існують різні способи створення у студентів позитивної мотивації до вивчення іноземної мови. Т. Райт, наприклад, пропонує підтримувати розумну дисципліну, достатню для створення робочої атмосфери; проявляти позитивне ставлення до студентів, заохочувати, підбадьорювати їх на занятті, пропонувати студентам цікаві завдання, що базуються на взаємодії одного з одним і спільних зусиллях для вирішення навчального завдання; показувати викладачу власну зацікавленість, мотивацію; організувати самооцінку і самопохвалу за допомогою обговорення результатів роботи і звітів; заохочувати можливість гордитися своєю роботою, представляючи її у вигляді плакатів, стендів, використовуючи зворотній зв'язок у письмовій формі [9, с. 37].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Л. Рубан досліджувала залежність рівня педагогічної майстерності викладача для формування мотивації до вивчення іноземної мови і зацікавленості студентів [4, с. 188]. Тому ми вирішили також визначити, наскільки відносини викладача зі студентами впливають на форму-

вання мотивації до вивчення іноземної мови студентами у немовному ЗВО. Для цього провели низку досліджень.

Мета статті: вивчити мотиваційні фактори, які є вирішальними для досягнення успіху у навчанні з точки зору студентів. Вияснити, що саме студенти цінять у викладачах і які аспекти іноземної мови, на їхню думку, є максимально цікавими та важливими для їхньої майбутньої професійної діяльності.

Викладення основного матеріалу дослідження. Мотивація у психології та педагогіці розглядається по-різному: і як сукупність факторів, що підтримують і спрямовують поведінку людини, і як сукупність мотивів, і як певний намір, що викликає активність особистості і визначає її спрямованість; і як процес психічної регуляції певної діяльності тощо [1, с. 20].

Дослідження мотиваційних аспектів вивчення іноземної мови описують різноманіття мотиваційної сфери людини та її складну структуру. По-перше, на неї можуть впливати соціальні чинники, зумовлені потребами суспільства: у сукупності вони складають зовнішню мотивацію, яка існує у двох різновидах: як широка соціальна мотивація і як вузькоособиста. По-друге, на мотиваційно-спонукальну сферу людини може впливати характер та перебіг освітнього процесу. Це так звана внутрішня мотивація; її підвидом є мотивація успішності. Як зовнішня, так і внутрішня мотивації можуть носити позитивний і негативний характер; у цих випадках прийнято говорити про позитивну і негативну мотивації. Існують і такі види мотивації як дистанційна (відстрочена) і близька (актуальна).

Зовнішня мотивація, як правило, буває дистанційною та розрахованою на досягнення кінцевого результату навчання. Вона націлює на реалізацію своєрідного надзавдання. Зовнішня мотивація визначає ставлення до оволодіння іноземною мовою як способу самоствердження, а іноді і як шляху до власного благополуччя. Тут можливий широкий діапазон спонукальних мотивів.

Л. Штохман вважає, що сама форма навчальної діяльності і можливість досягнення високих практичних результатів створюють передумову для стимулювання студентів. Але вирішальним у забезпеченні ефективності навчання є свідоме врахування мотиваційного фактору і керування ним на всіх рівнях і всіх компонентах навчального процесу, вплив на нього через особливу організацію навчального матеріалу, методів і прийомів його введення і закріплення, а також організацію форм групової взаємодії [6, с. 513].

Практичні заняття з іноземної мови, де типовим є розгляд проблемних ситуацій і їх можливих рішень, набувають більшої ефективності за умови використання різних методів роботи зі студентами – поєднання індивідуальної, групової та колективної роботи. Варіювання між цими методами роботи в межах одного практичного за-

няття дозволяє уникнути одноманітності та, як наслідок, втрати інтересу студентів до завдань, що виконуються.

Активізація навчальної діяльності значним чином залежить від викладача, який створює атмосферу співробітництва. Важливо, щоб вся навчальна діяльність була мотивованою. При організації групового і парного спілкування важливо правильно підібрати партнерів тому, щоб з однієї сторони у них був різний рівень інформованості, а з іншого боку, щоб один не пригнічував активність іншого.

У більшості випадків, неправильний вибір педагогічних прийомів здатний пригнітити, а то й зруйнувати початкову вмотивованість замість того, щоб збільшити її. Вправне використання стратегій збільшення інтересу дає можливість перетворити студента, що автоматично виконує вправи, на автономну одиницю, яка не тільки творчо підходить до роботи на занятті, а й продовжує пізнавати мову за межами занять через перегляд фільмів, читання журналів і книг, спілкування з носіями мови тощо.

Завдяки сучасному стану методики викладання, педагоги, які усвідомлюють важливість цього фактору, досить часто стикаються з проблемою недостатньої мотивації. Насамперед, це має місце, якщо студент не вірить у кінцевий результат або не повністю усвідомлює ціль навчання. Разом з цим, мотивація може бути пригнічена запропонованими засобами навчання, що можуть здатися студентам безглуздими (занадто старими/незрозумілими/складними тощо). Більш того, іноді це можна пов'язати зі зниженою здатністю студента до концентрації та лінощами. Безперечно, неможливо силою зацікавити слухача, але існують засоби збільшення мотивації.

Ми використовували такі засоби:

- треба керуватись принципом «не розкажуй, а покажуй», тобто наводити студентам приклади конкретних життєвих ситуацій, у яких розкривається необхідність використання тих чи інших мовних навичок;

- важливо знати рівень можливостей аудиторії та адаптувати кожен вид діяльності в залежності від цього рівня;

- формувати відчуття самоефективності студента. Віра людини в ефективність власних дій, відчуття впевненості у собі значно підвищує успішність кінцевого результату. Такі відчуття треба формувати шляхом вербальних заохочувань, причому заохочувати необхідно насамперед старанність і витрачені на виконання завдання зусилля, а не розумові здібності студента. Така поведінка надихає його на подальші дії, страх перед складними завданнями зникає і студент усвідомлює результат та ефективність своєї праці, що дає йому бажання постійно навчатись чомусь новому;

- необхідно, щоб студент усвідомлював корисність запропонованих знань. Цьому розумінню можна сприяти завдяки практиці, що дозволила б використати теоретичні знання для вирішення реальних проблем і завдань сту-

дента. Коли ж він опиниться у реальній ситуації подібного характеру серед носіїв мови, що вивчається, він вже буде здатний діяти, адже частково подолавши страх перед новим у безпечних умовах;

- не треба забувати про переваги інноваційних видів завдань сучасної методики викладання: ігрових видів діяльності, театралізації, рольових ігор тощо. Вони допомагають студенту вийти за рамки традиційного розуміння освітнього процесу як важкої та серйозної праці та подолати страх перед помилкою;

- пам'ятати про важливість ролі власної зацікавленості викладача. Необхідно запастись терпінням та не забувати, що прогрес студентів – це довготривалий процес, якому необхідно сприяти та результати якого малопомітні одразу.

Щоб мотивувати студентів до вивчення іноземної мови, необхідно вміло добирати матеріали для опрацювання та вивчення. Не варто акцентувати увагу лише на засвоєнні студентами формальних фактологічних знань, а необхідно навчати студентів аналізувати інформацію щодо можливості її застосування до пояснення нових явищ, встановлювати зв'язки з уже набутими раніше знаннями та досвідом, переносити знання і вміння з інформаційно-комунікаційних технологій і навчальних дисциплін на вирішення поставлених комунікативних завдань [5, с. 58].

Досліджуючи проблему мотивації, ми провели анкетування серед студентів. У загальній кількості було опитано 100 студентів 1 та 2 курсів. Анкета включала три групи запитань:

- фактори, які студенти вважають важливими для досягнення успіхів у навчанні;

- якості викладача, які є принциповими для успішного оволодіння предметом;

- аспекти іноземної мови, які студенти хотіли б вивчати у вищій школі.

Результати показали, що найважливішим фактором у досягненні успіху в навчанні є мотивація (25%). На другому місці – впевненість у собі (21%), не менш важливим студенти вважають уміння сконцентруватись, бути організованими та дисциплінованими (19 і 18%). Власний талант (10%) та IQ (7%) студенти оцінили невисоко.

Досить несподіваними виявилось оцінювання студентами основних якостей викладача. На перше місце студенти поставили знання предмета (25%). Здатність стимулювати студентів упевнено зайняла друге місце, набравши 22%. Не менш важливим виявилось почуття справедливості (18%). Далі студенти поставили почуття гумору, терпіння і доброту. Авторитарність викладача виявилась неприйнятною – (1%).

Студенти вважають, що викладач повинен виявляти доброту, увагу і турботу, схвалювати і хвалити студентів, висловлювати впевненість, що студент зміниться на краще.

Результати досліджень, які ми одержали, є подібними до тих, які отримала Л. Рубан, а саме: низький рівень педагогічної майстерності викладача не сприяє мотивації студентів до вивчення іноземних мов. Якщо викладач зосереджує увагу на правильній відповіді, а не на процесі мислення і розв'язуванні проблеми, не спостерігає за діяльністю студентів під час заняття, постійно проводить тестування, контрольні зрізи, оцінювання, веде психологічні війни зі студентами – то це не сприяє бажанню студентів йти на заняття до такого викладача і відповідно вивчати дисципліну, яку він викладає [4, с. 189].

Відповідаючи на запитання про зміст курсу іноземної мови, половина всіх студентів (50%) відмітила важливість набуття навиків читання спеціалізованої літератури; ще 25% виявили бажання паралельно вивчати побутову (розмовну) англійську мову.

Отже, наші студенти вважають мотивацію надзвичайно важливою в процесі вивчення іноземної мови.

Висновки з даного дослідження. Незважаючи на значну кількість публікацій і досліджень, проведених викладачами-практиками, та власних досліджень, проблема мотивації студентів немовних ЗВО до вивчення іноземних мов у процесі професійної підготовки є й надалі надзвичайно актуальною. Розглянуті способи створення мотивації зможуть допомогти викладачам іноземних мов донести до своїх студентів усю широту можливого використання знань іноземної мови у професійній діяльності майбутніх спеціалістів.

Перспективи подальших розвідок будуть спрямовані на створення мотивації з використанням Інтернет-мережі. Плануємо показати студентам невичерпні можливості Інтернету для полегшення навчання, виконання завдань для самостійної роботи, розширення кругозору. Особливо це актуально для вивчення англійської мови – оскільки переважна більшість сайтів англійською мовою.

Список використаних джерел

1. Бей І. Формування позитивної мотивації студентів до використання проектних технологій у майбутній професійній діяльності вчителя іноземної мови. *Збірник наукових праць Прикарпатського нац. ун-ту ім. В. Стефаника*. 2018. Вип. 2. С. 17–25.

2. Зимняя И. А. Ключевые компетенции – новая парадигма результата современного образования. *Высшее образование сегодня*. 2003. № 5. С. 34–42.
3. Знанецький В. Ю. Щодо розвитку мотивації студентів до вивчення іноземної мови у процесі професійної підготовки. *Стратегічні пріоритети в науці*: зб. наук. матеріалів ХІ Міжнар. наук.-практ. конф., Вінниця, 10 лют. 2020 р. Вінниця, 2020. С. 38–40.
4. Рубан Л. М. Мотивація студентів до вивчення іноземної мови на немовних факультетах. *Вісник Харківського нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна*. 2014. № 78 (1103). С. 187–190.
5. Скакун М., Матиюк Д. Підвищення мотивації студентів до вивчення німецької мови та формування готовності до неперервної освіти за допомогою сучасних інформаційно-комунікаційних технологій та мультимедійних засобів. *Актуальні питання вивчення германських, романських і слов'янських мов і літератур та методики викладання іноземних мов*: матеріали Всеукр. наук. конф., 18 трав. 2018 р. / ДНУ ім. В. Стуса. Вінниця, 2018. С. 56–59.
6. Штохман Л. М. Комунікативна складова у навчанні іноземної мови у ВНЗ. *Молодій вчений*. 2017. № 3 (43). С. 512–515.
7. Gardner R., Lambert W. Motivational variables in second language acquisition. *Canadian Journal of Psychology*. 1959. N 4. P. 266–272.
8. Spolsky B. *Conditions for Second Language Learning*. Oxford University Press, 1992. 386 p.
9. Wright T. *Roles of Teachers & Learners*. Oxford University Press, 1991. 164 p.

References

1. Bei, I. (2018). Formuvannya pozytyvnoi motyvatsii studentiv do vykorystannia proektnykh tekhnolohii u maibutnii profesiinii diialnosti vchytelia inozemnoi movy [Formation of positive motivation of students to use project technologies in the future professional activity of a foreign language teacher]. *Zbirnyk naukovykh prats Prykarpatskoho nats. un-tu im. V. Stefanyka* [Collection of scientific works of Prykarpattia Nat. to them. V. Stefanyk], 2, 17–25 [in Ukrainian].
2. Zimniaia, I. A. (2003). Kliuchevye kompetentcii – novaia paradigma rezultata sovremennogo obrazovaniia [Key competencies – a new paradigm of the result of modern education]. *Vysshee obrazovanie segodnia* [Higher education today], 5, 34–42 [in Russian].
3. Znanetskyi, V. Yu. (2020). Shchodo rozvytku motyvatsii studentiv do vyvchennia inozemnoi movy u protsesi profesiinnoi pidhotovky [On the development of students' motivation to learn a foreign language in the process of vocational training]. *Stratehichni priorytety v nauksi* [Strategic priorities in science]: zb. nauk. materialiv XL Mizhnar. nauk.-prakt. konf. (pp. 38–40). Vinnytsia [in Ukrainian].
4. Ruban, L. M. (2014). Motyvatsiia studentiv do vyvchennia inozemnoi movy na nemovnykh fakultetakh [Students' motivation to learn a foreign language at non-language faculties]. *Visnyk Kharkivskoho nats. un-tu im. V. N. Karazina* [Bulletin of Kharkiv Nat. to them. VN Karazin], 78 (1103), 187–190 [in Ukrainian].
5. Skakun, M., & Matiuk, D. (2018). Pidvyshchennia motyvatsii studentiv do vyvchennia nimetskoi movy ta formuvannia hotovnosti do nepereryvnoi osvity za dopomohoiu suchasnykh informatsiino-komunikatsiinykh tekhnolohii ta multymediinykh zasobiv [Increasing students' motivation to learn German and forming a readiness for continuing education with the help of modern information and communication technologies and multimedia tools]. *Aktualni pytannia vyvchennia hermanskykh, romanskykh i slov'ianskykh mov i literatur ta metodyky vykladannia inozemnykh mov* [Topical Issues in Studying German, Romance and Slavic Languages and Literature and Methods of Teaching Foreign Languages]: materialy Vseukr. nauk. konf. (pp. 56–59). Vinnytsia [in Ukrainian].
6. Shtokhman, L. M. (2017). Komunikatyvna skladova u navchanni inozemnoi movy u VNZ [The communicative component of foreign language teaching at universities]. *Molodyi vchenyi* [Young scientist], 3 (43), 512–515 [in Ukrainian].
7. Gardner, R., Lambert, W. (1959). Motivational variables in second language acquisition. *Canadian Journal of Psychology*, 4, 266–272.
8. Spolsky, B. (1992). *Conditions for Second Language Learning*. Oxford University Press.
9. Wright, T. (1991). *Roles of Teachers & Learners*. Oxford University Press.

Дата надходження до редакції авторського оригіналу: 18.03.2020